

Brikker af en skoles historie

Hvidbjerg Real- og Efterskole A/S 1919-1942.

Af Kaj Jensen

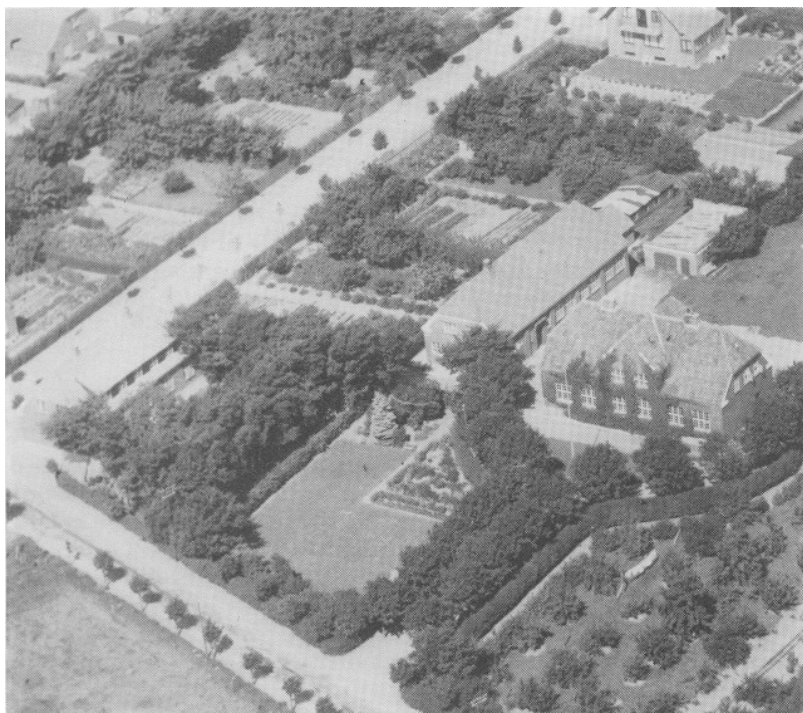
I 1920 - den 7. februar - var der indkaldt til møde på Gæstgivergården i Hvidbjerg. Mødets formål var at få stiftet et selskab til oprettelse af en real- og efterskole i Hvidbjerg. Til mødet var indbudt alle, der i tiden forud havde tegnet sig for bidrag til dette formål. Mødets resultat blev, at man vedtog at oprette en skole under navnet "Hvidbjerg Real- og Efterskole A/S"

Stort forarbejde..

Men mødet var faktisk den endelige bekræftelse på ting, der var sket i årene forud. Skolen var på det nævnte tidspunkt allerede i gang, så foruden at være et stiftelsesmøde var det også en fejring af resultatet af et forudgående stort pionerarbejde for skolens oprettelse.

Allerede i 1918 samledes "nogle Mænd fra Hvidbjerg og Lyngs Sogne" hos gårdejer Laurids Lauritsen, Stenshøjgård, for at få tanken om oprettelse af en realskole gennemdrøftet.

Den ydre anledning til mødet var en annonce i "Indre Missions Tidende", hvor to unge seminarister efterlyste en forældrekræds, der ville stå bag en realskole, der skulle drives på et afgjort kristeligt grundlag. Der var på mødet fuld enighed om, at der skulle arbejdes videre

Luftfoto fra begyndelsen af 40'erne af Hvidbjerg Real-skole og dens omgivelser. Midt i billedet ses hovedbygningen med haveanlæg, dels blomsterhave, dels køkken- og frugthave. Øverst til venstre ses Skolegade, der dengang var en kolonihavegade.

med sagen. En tungtvejende grund til beslutningen var de utilfredsstillende vilkår, som børn fra Thyholm havde for at få en realeksamen. Den eneste mulighed herfor var at tage til Hurup Realskole. Og i de dage var dette en besværlig, tidkrævende og økonomisk belastende skolegang. Hertil kom som baggrund for ønsket om en lokal skole også en vision hos pionierne om den betydning, en sådan skole kunne få for egnen i kulturel og uddannelsesmæssig henseende, og ikke mindst, at egnens befolkning kunne få indflydelse på deres børns skole, dens holdning og dens ledelse.

Man vedtog på mødet på Stenshøjgård at stile mod oprettelse af et aktieselskab, og man begyndte straks at tegne aktiekapital.

Hjulpnet af efterkrigstidens højkonjunktur med rimelig pengerigelighed lykkedes det på ret kort tid at tegne en aktiekapital på 35.000 kr. Dette satte ny gang i skoleplanerne, idet man nu bestemte, at skolen skulle være en kostskole, og at den foruden en realskole også skulle omfatte en eksamensfri efterskoleafdeling. På et møde i marts 1919 blev de udvidede planer - trods visse betænkeligheder - godkendt af bidragsyderne, og der blev valgt en foreløbig bestyrelse bestående af følgende 7 medlemmer:

Laurids Lauritsen (gårdejer, Stenshøjgård, formand)
Søren M. Sørensen (sognefoged, Jegindø)
A. Astrup (lærer, Sønderbjerg skole)
Peder Ravn (uddeler, Uglev)
Niels Odgaard (gårdejer, Stenumlund)
H. C. Jørgensen (lærer, Lyngs skole)
A. C. Hoppe (lærer, Barslev skole)

Denne bestyrelse satte sig for, at skolen skulle starte allerede 1. september samme år, og man fik udarbejdet tegninger og overslag til realskolens hovedbygning ved arkitekt Helligsø, Nr. Nissum. Og allerede i marts ansatte bestyrelsen skolens første bestyrer. Det blev kommunelærer Aksel Knudsen, Ullerslev, der som medbestyrer fik A. Harbo Andersen. De unge seminarister med annoncen var gledet ud af billedet igen.

Skolestart uden skole

Men trods store anstrengelser lykkedes det ikke at få skolebygningen færdig til 1. september - men skolen skulle starte som planlagt, og det gjorde den. Man fik KFUM og K's lokaler i det dengang helt nye missionshus stillet til rådighed, og her startede så det første hold elever den 1. september 1919.

Med en måneds forsinkelse kunne man den 1. oktober 1919 holde indvielsesfest i den nye skolebygning. Skolen blev indviet af provst Paludan, der i sin indvielsestale talte over ordet: "Mit navn skal være der", et ord, der senere blev antaget som skolens motto.

Skolens første lærerpersonale ud over de to nævnte bestyrere var: Roald Andersen (bror til medbestyrer Harbo Andersen) Helge Knudsen (bror til bestyrer Aksel Knudsen) Fru Harbo Andersen (søster til Aksel og Helge Knudsen)

Et sandt familieforetagende, der efter alle foreliggende oplysninger gjorde et imponerende dygtigt arbejde for at få skolen godt fra start.

Aktieselskabet stiftes

Man var nu nået frem til den i indledningen omtalte stiftende generalforsamling den 7. februar 1920. Her blev der - foruden beslutningen om aktieselskabets endelige oprettelse - også vedtaget et sæt love for selskabet og valgt endelig bestyrelse.

Af selskabets love fremgår blandt andet:

- § 2: Selskabets Formaal er at drive Real- og Efterskole i Hvidbjerg, og Skolen skal ledes paa afgjort kristeligt Grundlag i Tilslutning til Indre Mission. Nærværende Bestemmelse kan ikke ændres af nogen Generalforsamling.
- § 3: Skolens Formaal er: a) i Realskolen at forberede Eleverne til Præliminæreksamen (almindelig forberedelseseksamen) og b) i Efterskolen at give Eleverne saadanne almenne Kundskaber, som kan komme dem til Nytte i det praktiske Liv og faa Betydning for deres aandelige Livs Udvikling.

Valget til bestyrelsen var genvalg af den førnævnte foreløbige bestyrelse. Ved generalforsamlingen året efter udvidedes bestyrelsen til 11 medlemmer. De nye medlemmer var:

- K. Hald (mejeribestyrer, Hvidbjerg)
- K. E. Brandi-Hansen (trafikassistent, Oddesund)
- A. Gade (købmand, Hvidbjerg)
- O. Bonde (købmand, Søndbjerg)

Ved skolens start var der 40 elever fordelt på 3 klasser, en 1. og 2. realklasse og en to årig kursusklasse. Men skolen havde fra starten ikke eksamensret, så eleverne i kursusklasserne skulle aflægge eksamen ved Århus Universitet. De to første kursushold tog denne "universitetseksamen" i henholdsvis 1921 og 1922, hvorefter skolen opnåede eksamensret, og eksamen kunne afvikles på skolen.

Realskolens bygningsmæssige udvikling

Selv om skolen blev startet som en kostskole, havde man fra starten hverken bygningsmæssige eller andre faciliteter til dette formål. De første kostelever boede derfor i lejede væ-

Elevbygningen og "Birknæs", hvor der var pensionat for kostelever, da Hvidbjerg Realskole begyndte.

relser i byen og spiste på privat pensionat. Naturligvis en uholdbar situation for en kostskole. Men i 1920-21 gik nogle af egnens borgere sammen i et interessentskab under navnet "Hvidbjerg Realskoles Elevbygning", som opførte en bygning med elevværelser og lærerlejlighed (det nuværende Kulturhus).

Bygningen lejede man ud til realskolen for en årlig leje på 2700 kr. Dette ejer/lejer-forhold varede indtil 1930, da realskolen efter langvarige forhandlinger med elevbygningens ejere overtog bygningen, så eleverne nu havde både værelser og pensionat på skolen.

En af betingelserne for, at realskolen kunne opnå eksamensret, var, at den havde en gymnastiksal. En beslutsom bestyrelse vedtog derfor i sommeren 1922 at lade en gymnastiksal opføre i løbet af efteråret og at skaffe en del af midlerne hertil ved afholdelse af en basar. I øvrigt var basarer et meget benyttet middel til at rejse anlægskapital og - senere i tyverne - til at klare økonomiske krisesituationer. - Tømrer Søren Korsgaard, Floulev, udarbejdede tegninger og beskrivelser til salen (den nuværende dramatiksal ved centralskolen). Men også dengang kunne det knibe at overholde tidsfristerne for byggeri, og først i 1923 var salen klar til brug. - Også et bibliotek fik skolen på dette tidspunkt, idet bestyrelsen i 1921 bevilgede 100 kr. "til Oprettelse af en Bogsamling paa Skolen".

Med gymnastiksalens opførelse var realskolen fuldt udbygget og var dermed en fuldt tidsvarende skole. Elevtallet steg i de første år til over 80.

Allerede i 1923 måtte bestyrelsen vedtage at oprette parallelklasse til 2. realklasse på grund af overfyldte klasser. Samtidig kunne man så opfylde et udbredt ønske om kortere skoletid for ældre og modnere elever, idet disse nu kunne optages i 2. real. Herved opstod begrebet "majelever", som udgjorde en væsentlig del af skolens og især kostskolens elevtal i 20'erne og 30'erne. Det var elever, der blev optaget i 2. realklasse til 1. maj (dengang flyttedag på landet), og som så kunne tage præliminæreksamen på godt 2 år mod de normale 4 år.

Skolen på nedtur

Men medgangen varer ikke ved. Fra 1924 begynder et styrt i elevtallet, et dyk, der varede ved til langt ind i 30'ernes kriseår. I perioden 1928-38 dimitteredes gennemsnitligt kun 10 elever pr. årgang, og 2 gange i denne periode havde skolen kun 5 elever i afgangsklassen.

Denne periodes historie (og bestyrelsesprotokol) er en beretning om en stadig kamp for overlevelse. Et par gange i denne periode prøvede bestyrelsen at sælge skolen. Første gang i 1924 til skolens bestyrer, Roald Andersen, men han var ikke synderligt interesseret. Senere samme år kom førstelærer A. C. Hoppe med et tilbud om overtagelse af skolen, og bestyrelsen indkaldte til generalforsamling og anbefalede salget. Men med en enkelt stemmes overvægt blev forslaget afvist. Salgsbetingelserne var for utilfredsstillende for aktionærerne.

Men bestyrelsen ville ikke opgive at få skolen ført videre.

Man forsøgte derfor at klare skærene ved at udvide skolens aktiviteter. I 1929 behandlede bestyrelsen et forslag om oprettelse af artiumkursus eller gymnasium i tilknytning til skolen. Men efter at forslaget havde været til udtalelse i undervisningsministeriet, opgav man tanken. Ministeriets krav til planerne var for store.

1919 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42
40 50 56 73 80 83 81 61 42 39 46 41 50 46 45 34 42 56 55 60 55 59 60 66
Skolens elevtal gennem årene (øverst årstal, nederst elevtal).

1921 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42
13 21 18 14 28 24 15 09 10 05 10 13 13 11 05 11 19 10 21 12 17 10
Skolens dimittendtal gennem årene (øverst årstal, nederst dimittendtal).

Tæt på lukning

I 1934 er bestyrelsen så trængt både af økonomiske problemer og af svigtende elevtal, det laveste i skolens historie, at man beslutter at opsig bestyreren (Johannes Thomsen) fra skoleårets udgang. Men endnu engang overlever skolen. Man får til et sidste forsøg på at redde skolen ansat en ny bestyrer (Frede Hansen), og resten af 30'erne er herefter præget af stor fremgang i elevtal, men også af fortsatte økonomiske problemer, som blev klaret ved økonomiske ofre fra mange sider.

Da skolebestyrer Frede Hansen i 1941 blev ramt af alvorlig sygdom, der umuliggjorde hans fortsættelse, konstituerede bestyrelsen en af skolens lærere siden 1934, I. P. Jensen, som skolebestyrer. Allerede året efter købte I. P. Jensen skolen af aktieselskabet til overtagelse 1. august 1942. På denne dato slutter således "Hvidbjerg Real- og Efterskole" 's historie.

Ny ejer - nyt navn - samme skole.

Skolen blev videreført i privateje under navnet Hvidbjerg Kost- og Realskole. Den blev videreført i samme ånd og med samme holdning som hidtil og gennemgik op gennem 40'erne og 50'erne en stor udvikling. I slutningen af 50'erne omdannedes skolen til en selvejende institution, og som sådan fungerede den med samme ledelse og lærerstab indtil den i 1963 indgik i Hvidbjerg-Lyngs kommunale skolevæsen som overbygning til Hvidbjerg Central-skole. Skolens leder siden 1942, I. P. Jensen, blev ved sammenlægningen skoleinspektør ved Hvidbjerg Centralskole, ligesom realskolens fastansatte lærere også fortsatte på centralskolen.

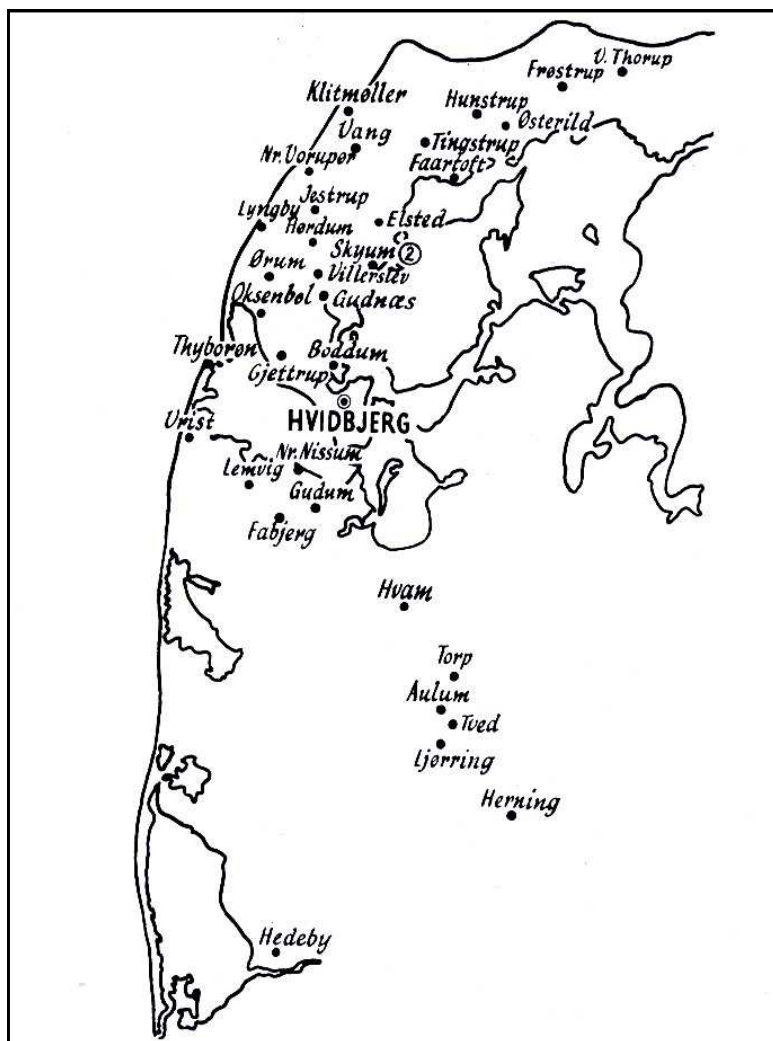
Skolens virke og betydning i lokalsamfundet.

Om skolens egentlige virke i 20'erne foreligger der kun sparsomme oplysninger. Men dens væsentlige virke har været forberedelse til præliminæreksamen. Efterskolevirksomheden har været yderst beskeden. Dog har der i begyndelsen af 20'erne været nogle få efterskoleelever, især fra Sønderjylland, som skolen gennem sin første bestyrer havde en del kontakt med i tiden efter genforeningen. Denne kontakt til grænseegnene fik ikke blot betydning for skolens øvrige elever, men også for egnen som helhed i dens forhold til grænselandet. Men efterskolevirksomheden ophørte ret snart.

En af eleverne på skolens første eksamenshold, senere advokat i Stege, Niels Aage Hoppe, søn af lærer A. C. Hoppe, Barslev, skriver i skolens 25 års jubilæumsskrift fra 1944 om sine skoleminder blandt andet: *"I Skolens første 3 Aar - da jeg var Elev - indfrie de store Forventninger, der var stillet til den. Der blev givet en fortrinlig Undervisning, og under Lærpersonalets Indflydelse var Skolen gennemstrømmet af et rigt aandeligt Liv, der senere i Livet har haft stor Betydning for os Elever. Og hvad det første Hold's Eksamensresultater angaar, tillader jeg mig at sige, selv om jeg hører til dette Hold, at de vakte almindelig Tilfredshed saavel hos den Kreds af Mænd, der aandeligt og økonomisk havde sluttet snævert op omkring Skolen og baaret den frem over de første vanskelige Skær, som i videre Kredse af Befolkningen. Thi vore Eksamensresultater var først og fremmest Skolens Resultater. Jeg mindes de 3 første Skoleaar paa Hvidbjerg Realskole med stor Glæde og med en Følelse af dyb Taknemmelighed mod den Kreds af beslutsomme Mænd, der gjorde deres Indsats for Skolen, alene med Udsigt til økonomiske Tab."*

Udtalelser fra andre af skolens første elever ved samme lejlighed er helt på linje med Niels Aage Hoppes og i øvrigt også sammenfaldende med udtalelser af dem, der endnu kan huske og fortælle om skolen i dens første år.

Hvidbjerg Real- og Efterskole har i perioden 1919-1942 spillet en stor rolle for egnen og for mange både nord og syd for Thyholm. Den var både en anerkendt kost- og realskole og

Skolen havde omkring 1940 og fremefter et stort opland. Skitsen viser de byer og sogne, hvorfra skolen havde elever, enten tilrejsende "togelever" eller kostelever.

en slags åndelig og kulturel kraftkilde på egnen. Mange af skolens lærere var gennem årene engageret i det kristelige børne- og ungdomsarbejde. FDF's stifter og senere flere af FDF's markante ledere var lærere på realskolen, og mange af skolens personale har også været engageret i KFUM og K, Unge Hjem og samfunds- og menighedsarbejdet i bredeste forstand samt i lokalsamfundets aktiviteter i øvrigt.

Også kulturelt har skolen haft sin betydning på egnen. Blandt andet kan nævnes, at en igennem en del år aktiv elevforening har givet lokalbefolkningen mange gode kulturelle oplevelser i form af opførelser af store friluftsspil i Hvidbjerg Lystanlæg, foredrags- og filmaftener og andre kulturelle arrangementer, der på mere end en måde rettede opmærksomheden mod Thyholm og dens realskole.

Skolebestyrere 1919-42.

Hvidbjerg Real- og Efterskole har haft 6 ledere:

1919-21: Aksel Knudsen, senere overlærer i Brande.

1921-26: Roald Andersen, senere viceskoleinspektør i Kastrup.

1926-28: S. Chr. Uhrenholdt, senere gymnasielærer i Struer.

1928-34: Johannes Thomsen, senere kommunelærer i Nykøbing M.

1934-41: Hans Frede Hansen, pensioneret i 1942 p.g. af sygdom.

1941-42: I. P. Jensen, fra 1942 ejer af skolen.

Skolens lærerpersonale.

Fra skolens 25 års jubilæumsskrift i 1944 gengives her en liste over lærerpersonalet indtil jubilæumsåret med skolelederens (I. P. Jensens) kommentar til listen:

"Skolens nuværende Leder besidder ikke Materiale til at tidsfæste de forskellige Læreres og Læreres Virke ved Skolen med fuldstændig Nøjagtighed. I det følgende gengives derfor kun deres Navne. Listen er næppe komplet":

1. Helge Knudsen	12. P. K. Pedersen
2. Frk. Pedersen	13. Frk. Lilly Andersen
3. Frk. Kirsten Jensen	14. Frk. E. Rasmussen
4. Axel Poulsen	15. Svend Nielsen
5. Thora Hansen	16. Frk. Edith Larsen
6. Thomas Nielsen	17. Mads Samuel Nielsen
7. Jørgen Knudsen	18. Johannes Hovgaard
8. Frk. Karen Fastrup	19. Henry Nørgaard
9. Martin Woller	20. Niels H. Rasmussen
10. C. Lind	21. Fru Elna Hansen
11. Niels Gade	22. Kaj Jensen

Formænd for realskolens bestyrelse

1920-42: 1920-24: Gårdejer Laurids Lauritsen, Stenshøjgaard.

1924-27: Lærer A. Astrup, Søndbjerg.

1927-42: Førstelærer A. C. Hoppe, Barslev skole.

Noter fra "forhandlingsprotokol for Hvidbjerg Real- og Efterskole A/S 1920-1944":

1921: ...Bestyrelsen for "Teknisk Skole" i Hvidbjerg anmodede om at benytte Realskolens Klasseværelser til Undervisning for Vinterhalvaaret 1921-22. Dette tillodes med en Lejeafgift paa 200 Kr. for nævnte Tidsrum.

...Realskolebestyrer Roald Andersen anmodede om at rejse til København for at købe manglende fysiske Apparater efter Professor Foldbergs Anvisninger.

1923: Et Tilbud fra Jesper Clemmensen, Hvidbjerg, paa Varmeanlæg til den under Opførelse værende Gymnastiksal afsloges, og det vedtoges at opsætte Kakkellovn i Stedet.

...Efter Forhandling med Realskolebestyrer Roald Andersen fastsættes hans Løn til 5.500 Kr. aarlig + 20 Kr. for hver Elev over 40 (Formentlig ikke alder, men elevtal!)

...Skolebestyreren bemyndigedes til at afhænde visse fysiske Apparater mod Indkøb af Fugle.

1927: ...Det vedtoges at opkræve Brændselspenge 2 Kr. pr. Elev for de 6 Vintermaaneder i Lighed med, hvad der finder Sted ved andre Skoler.

1928: ... Bestyrelsen vedtog energisk at arbejde for Skolens Fremtid og om muligt søge yderligere Støtte tilført Skolen.

1928: ...Angaaende Skolens Radioapparat vedtoges det at lade dette reparere, saa det igen blev brugbart. - Hertil bevilgedes et beløb paa ca. 35 Kr.

...Bestyrelsen gjorde opmærksom paa, at det i Gymnastikhuset værende Varmeanlæg var i Uorden og gennem længere Tid havde trængt til en Hovedreparation. Det vedtoges foreløbig at lade Sagen ligge, dog at Anlægget blev gjort i Stand til Brug af koldt Brusebad.

...Der førtes forberedende Forhandling om et indgaaet Forslag til oprettelse af Atriumkursus eller Gymnasium paa og i Forbindelse med A/S Hvidbjerg Realskole.

1929: Paa Forslag fra Formanden vedtoges det at rette en Henvendelse til Indre Missions Bestyrelse om at anbefale Hvidbjerg Realskole særlig i Indre Missions Tidende for paa den Maade at faa flere Kostelever.

1930: ...Det vedtoges at indlede Forarbejde til Afholdelse af en Basar til Fordel for Realskolens Overtagelse af Elevbygningen engang i November Maaned.

1934: ...Det vedtoges at afholde et Møde paa Hvidbjerg Kro for interesserede Mænd og Kvinder i Hvidbjerg Realskoles Fremtid, navnlig med Hensyn til at skaffe flere Elever.

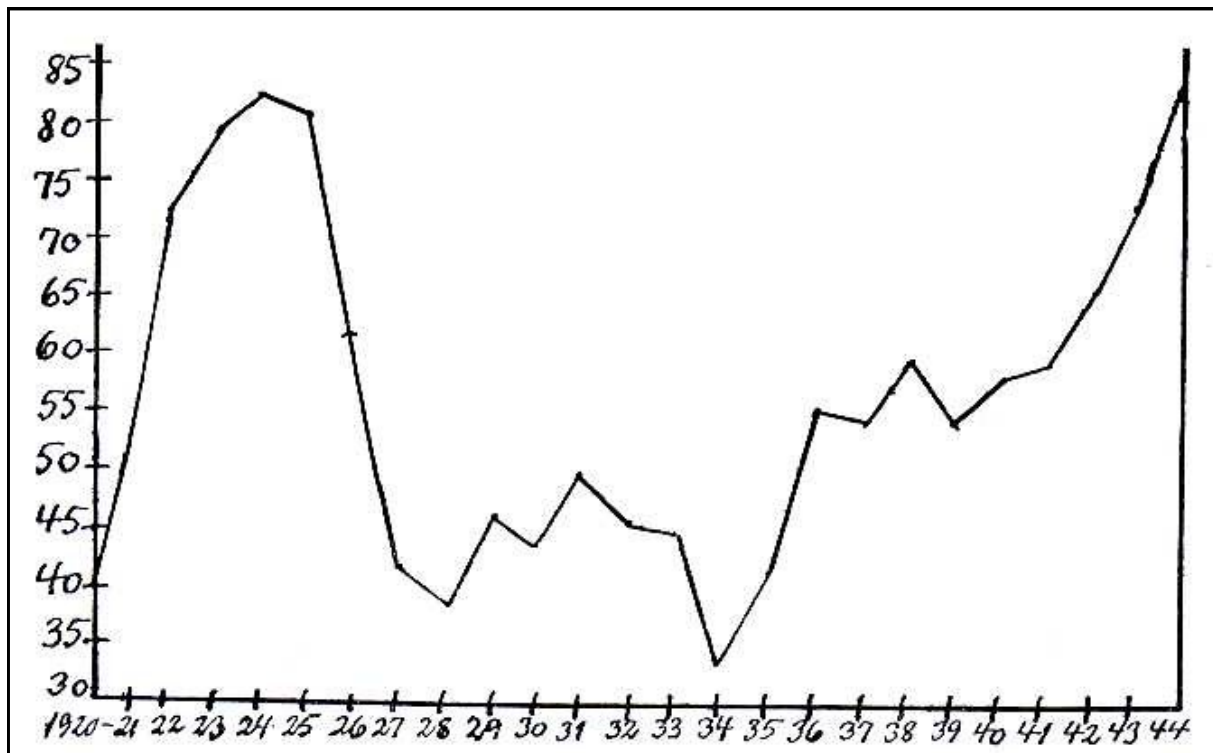
...Af Hensyn til hele Stillingen, som den i Øjeblikket foreligger med Rekonstruktion af Skolens ...Der førtes forberedende Forhandling om et indgaaet Forslag til Oprettelse af Atriumkursus eller økonomiske Forhold, og med Hensyn til de usikre Forhold, om det er muligt at fortsætte Skolens Drift ud over indeværende Skoleår var Bestyrelsen enige om at opsiges Realskolebestyrer Thomsen til Fratræden den 1. August 1934.

1937: ...Under eventuelt anmodede Formanden om at arbejde for Bazaren den 2. og 3. November d. Aar, for at det kunne blive muligt at faa Sanitetsforholdene ved Realskolen bragt i Orden.

1938: ...Der forelaa Anmodning om at tage Stilling til Salg af en Del af Realskolens Grund, som Hvidbjerg-Lyngs Kommune eventuelt vil benytte til Opførelse af en ny Skolebygning.

1942: ...Efter afgiven Meddelelse om de Salgsforhandlinger, der er foregaaet om Salg af Realskolen til Lærer I. P. Jensen for en samlet Købesum af 82.000 Kr., underskrevet Kontrakten.

1944: ... d. 30. September afholdtes afsluttende Generalforsamling i Hvidbjerg Real- og Efterskole i Likvidation. Mødt var 5 Aktionærer.

Skolens elevtal gennem årene

Kurven viser med stor tydelighed skolens op- og nedture i elevtal, den kraftige stigning gennem skolens første år og de for skolen konstante kriseår gennem 30'erne.

Fra en skoleudflugt 1945 med skibet Atlanta af Jegindø.

Hvidbjerg Realskoles Skolesang.

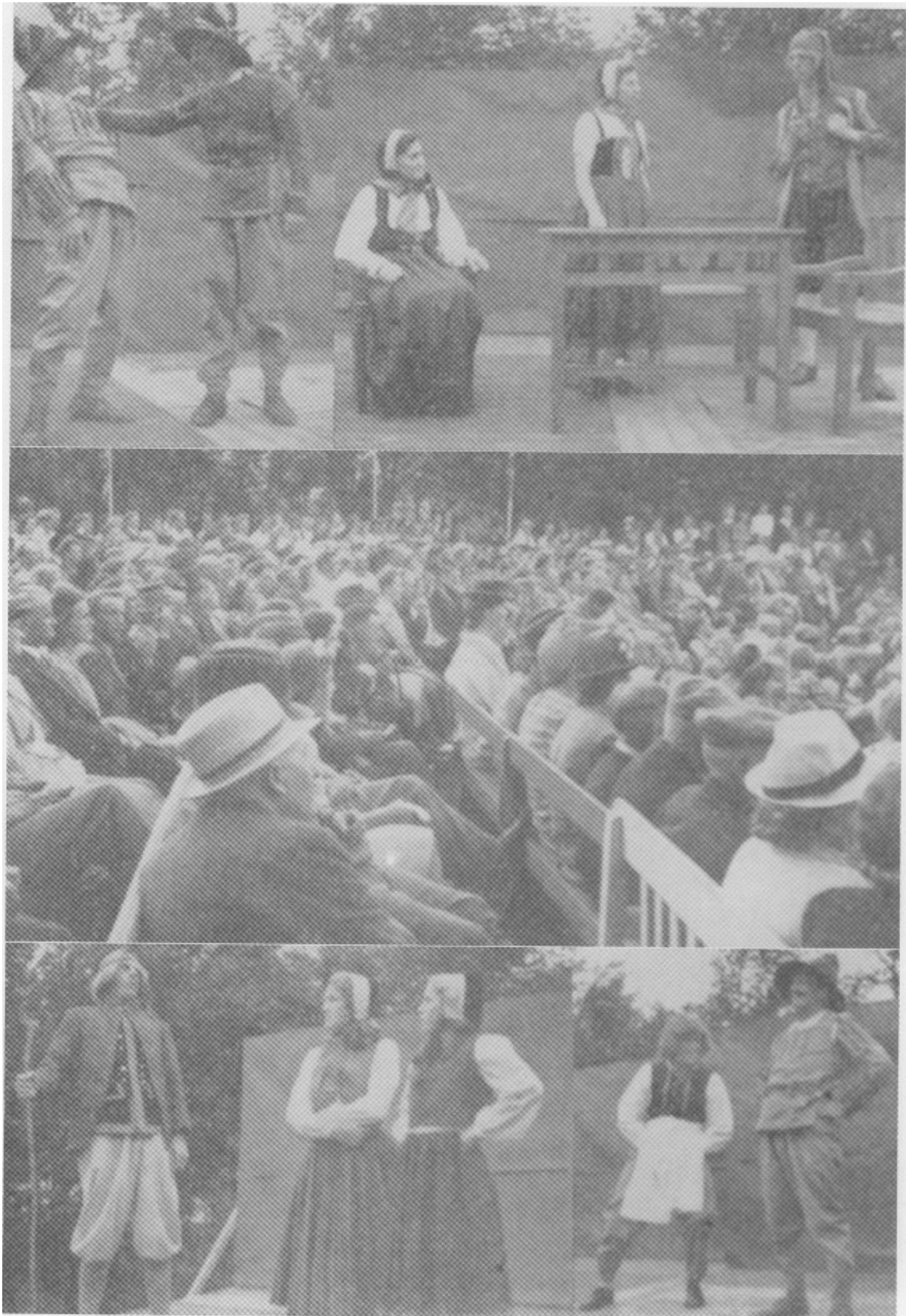
Mel: Som en rejselysten flåde...

Hvor en plet af fædrelandet
tunges ud i fjordens vand,
blæser vinden frisk fra vandet,
fejer festligt over land.
Men den vind, der bød os mod,
gav os ild i hu og blod,
lyst til vidt at skue.
Lærdoms sværd til Manddoms strid
danner vi med lyst og flid
i vor skolestue.

Her, hvor vinden går med styrke,
og hvor søens sang er nær,
er vi unge sat at dyrke,
hvad der for vort liv har værd.
Kundskabsfrø i muld bli'r lagt,
og med livets Gud i pagt
spirer det og grønnes;
er vor sag det godes sag,
skal med frugt på høstens dag
sådan udsæd lønnes.

Vi vil værne om vor skole,
være træets marv og saft;
vi vil vise, man kan stole
på en ungdoms friske kraft.
Vi vil midt i festens tid
huske, at i dagens strid
sejrer kun den stærke.
Vi har søens sang i sind,
Vindens friskhed på vor kind,
for os sejrens mærke.

I. P. Jensen

Optrædende og tilskuere ved en af elevforeningens friluftsforestillinger i anlægget i Hvidbjerg 1946.